

A politika Janus-arca

Megjegyzések **Eörsi István** cikkéhez

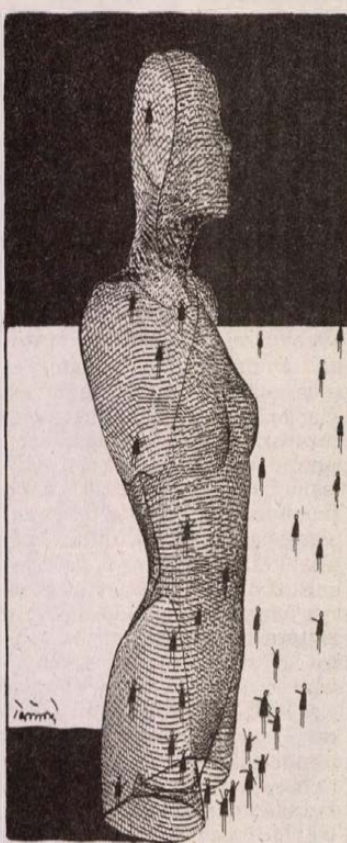
Semmi kétségem, hogy **Eörsi István** Pető Iván melletti kiállása a Népszabadságban, nemcsak szépen van megírva, hanem őszintén is. Föltételezem, a lap sok olvasóját meggyőzte igazáról, sőt talán kissé meg is hatotta. A szerző valószínűleg elérte célját. Hacsak az olvasó föl nem tesz magának néhány kérdést – még akkor is, ha szemléletében sokkal közelebb áll az SZDSZ-hez, mint e sorok írója.

Nem más, mint Soros György szögezte le a Newsweek április 14-i számában, hogy „senki nincs a végső igazság birtokában”. Márpedig a cikk azt sugallja, hogy az SZDSZ erkölcsileg, szellemi erejét és múltját tekintve is minden más párt, minden más politikai tényező fölött áll. Hogy ebből a „magaságból” az MSZP kormányzati tevékenysége miként ítélné meg, arról a cikk hallgat. Legföljebb áttételesen sugalmazza, hogy a koalíciós partner korrupciója vetett sötét árnyékot a „tisztaság pártjára”. **Eörsi** szerint ezek az árnyékok késztették Petőt lemondásra. Ez azonban nem az én ügyem. Engem azok a célzások késztetnek arra, hogy szót kérjek, amelyekkel **Eörsi** – a „végső igazság” kisa-játításával – az egész ellenzék és annak vezetőit kizárja a politikai tisztesség általa meghatározott köréből.

Eörsinek persze sok mindenben igaza van. Ahogy én is érdeklődve olvastam egykor – nagy titokban – a szamizdat kiadványokat, úgy bizonyára Orbán Viktorék szellemi tájékozódásában még sokkal jelentősebb szerepet játszottak. Abban is egyetértek **Eörsivel**, hogy sok olyan gondolattal találkoztak ezekben, amelyek elől iskolai és egyetemi tanulmányaik elzárták őket. Csak éppen azt nem értem, miért elképzelhetetlen, hogy azóta más szellemű forrásokhoz is hozzájutottak és bizonyos elveket, eszményeket, elképzeléseket alapjaiban gondoltak újra? Miért kellene ahhoz tisztességtelenség vagy árulónak lenni, hogy valaki sok mindent másként lásson harmincas éveie elején, mint egy évtizeddel korábban? Kérdezem ezt attól az **Eörsi Istvántól**, aki nálamnál sokkal jobban ismeri például a fiatal Lukács György pályájának alapvető – korábbi világfölfogását megtagadó – fordulatát. Arról már nem is beszélve, hogy az SZDSZ (és az MDF) vezető politikusai egyáltalában nem értették egyet Orbán Viktorral, amikor Nagy Imre temetésén – szerintük: „az egész átalakulási folyamatot veszélyeztetve” – a szovjet csapatok kivonását, azaz Magyarország valódi függetlenségét követelte.

Nagy Imre temetésén, ahol arra a politikusra emlékeztek, aki életét áldozta azért, mert a forradalmat nem volt hajlandó megtagadni. Nagy Imrének volt bátorsága kimondani Magyarországot semlegességét (azaz a Szovjetuniótól való elszakadási szándékát) és az Egyesült Nemzetek beavatkozását kérni a függőség teljes visszaállítására érkező haderővel szemben. Talán azt is előre látta, hogy az emiatt bekövetkező megtorlás milyen szörnyű következményekkel jár. Ennek az önfeláldozásnak az emberi nagyságát nem is vitatja a Fidesz vitairata.

Csakhogy ez a kép eléggé egyoldalú. Az áldozat mellett látnunk kell azt a Nagy Imrét is, akinek október 23-i magartása világosan mutatja, hogy a következő napok eseményei nem az ő politikáját valósították meg. Ma már történelmi források alapján világosan tudjuk, hogy a forradalom nem győzhetett. Azaz, az utca népe lerombolta annak a talán megvalósítható „szabadabb rabszagnak” a lehetőségét, amit (a Fidesz vitairata említ és amit) szerencsés körülmények között Nagy Imréék elérhettek volna. Azt, amit a vele együtt vezetőszerepbe követelt Kádár János később meg is valósított. Azaz, a „tömeg” „lelken szárad” Budapest újabb lerombolása, a reneteg áldozat, a megtorlás, Nagy Imre kivégzése. Nem tagadom meg akkori lelkes részvételét a tömegmegmozdulá-

TETTAMANTI BÉLA RAJZA

sokban, amikor utólag elismerem Nagy Imre „reálpolitikai” igazát.

Nem tudom, október 23-án este a vele együtt követelt Kádár János helyett miért ő lépett a Parlament erkélyére. Azt viszont tudom, hogy a „kedves elvtársak” kezdetű beszédét nem mondhatta el, mert a tömeg úgy döntött: „nincs elvtárs!” Ez ő – akkor – nem értette, nem vállalta. S ahogy tanácsadói, úgy ő sem vett részt sem a fegyveres harc kirobbantásában, sem annak vezetésében. Miután a „nincs elvtárs” kimondásának hatására visszavonult a Parlament épületébe, a kezdeményezések végleg kicsúsztak a „reformkommunisták” kezéből. Az utca népe – az akkori fiatalság feszítette a hűrt a szovjet beavatkozásig. Az utca népe, amely már 23-án azt követelte, amire Nagy Imre és köre (valamint Kádár János és részben azonos, csak később elkülönülő köre) nem gondolt: a többpártrendszert és a szabad választást. Nagy Imre – Kádárral ellentétben – az áldozat szerepét vállalta, pedig szovjet tapasztalatai alapján nyilván tudta, mi következik. Ez azonban csak a dolog egyik oldala. Másfelől szabad választásokon valószínűleg Pozsgay Imre 1990-es sorsára jutott volna: listán, ellenzéki képviselőként bekerül egy polgári többségű országgyűlésbe. Senki nem tudhatja, hogy ott korábbi nézeteivel milyen mértékben fordult volna szembe. A „volna” kérdése persze eleve történelmietlen. De az ötvenhatos forradalom öröksége sem sajátítható el. Mert bizony ez is Janus-arcú örökség, ahogy minden politika az: a politikai irányzatok (pártok) egymástól eltérő eszmékre, elképzelésekre épített megoldási javaslatokat, kormányprogramokat kínálnak; a választók – ha van lehetőség – választanak.

Ha azokra a kanyarokra gondolok, amelyben az SZDSZ a legharsányabb antikommunistáknak négy év alatt eljutott a koalícióig, a taxisblokádnak helyeslésétől a traktoros tüntések elítéléséig, akkor végleg nem értem, mi a baj a Fidesz pályamódosításával. Az én szememben éppen Orbán Viktor maradt következetes a Nagy Imre temetésén elmondott beszédéhez. **Eörsi István** azonban mintha nem lenne egészen azonos pártja politikájával: ahogy azt egykor Lukács Györgytől tanulta, a politika legfőbb célját változatlanul a hatalom megszerzésében és az igazság kizárólagos birtoklásának meggyőződésétől vezetett gyakorlatában látja, választást senkinek, akinek más a véleménye, nem engedve. Szemben azvala – szabadelvű (idegen szóval: liberális) – fölfogással, amely a köz, a közérdek, a közjó szolgálatának gondolatából indul ki, s politikáját – a köz által ellenőrzött végrehajtó hatalom közreműködésével – e célok szolgálatának rendeli alá.

Más kérdés, tisztában van-e a

magyar közvélemény saját érdekeivel, lehetőségével és felelősségével. Féltem is a Fideszt, hogy meg tudja-e érteni számomra világos elveit a más politikai gyakorlathoz szokott milliókkal. Van-e vezetőjének elég ideje, meggyőző ereje és személyes hitele, hogy beszélő viszonyba kerüljön azokkal az állampolgárral elépelt alattvalókkal, akik egész életükben utasítások végrehajtásához szoktak, most pedig egyet kellene érteniük a kormánnyal, közre kellene működniük a szükséges változások megvalósításában?

És ha van, hogyan valósítja meg a párt elvi nyilatkozatait, amikor szinte nincs egyetlen megbízható adat sem, amire gyakorlati politikát lehet építeni. Ismeretes például egyszer a „hivatalos” GDP, de nem lehet figyelmen kívül hagyni azt az ettől nagyságrendileg eltérő becslést értéket sem, ami a fekete- és szürkegazdaság teljesítményeit is figyelembe veszi. Ismeretesebb bizonyos jövedelmi adatok, de nincs még egyetemi hallgató sem, aki a hivatalos jövedelemigazolásokat hitelesnek fogadná el. A költségvetés meghatározott célú adatait mögött pedig teljesen más valóság kiadások rejtőznek. (Gyakran úgy is, hogy egyes kiadások igen hasznos közcélokat szolgálnak, csak éppen nem a maguk helyén jelennek meg.) Miután az ismét államigazgatásá alakult közigazgatás működési zavarai a jelenlegi kormánynak is komoly gondokat okoznak, hogyan fogja a Fidesz a maga elképzeléseit annak várható ellenállásával találkozáva megvalósítani?

Pedig a sokértelmű adatszolgáltatásban ma legföljebb a tapasztalat és gyakorlat alapján lehet – többé-kevésbé – eligazodni. A tapasztalat és gyakorlat azonban csak adott feltételek között hasznosítható. A félreértés elkerülése végett hadd írjak egy szemléltető példát: minden író- és számítógép billentyűzete eredetileg az idegen (általában: angol) ábécé szabályainak megfelelően készült. Magyar nyelvű használatához át kell tehát alakítani. Balszerencsémre otthoni számítógémem átalakítója néhány betűt máshová helyezett, mint munkahelyi gépemé. Ennek következtében gyakorlatom minden héten legalább kétszer fölmondja a szolgálatot és idő kell ahhoz, hogy az egyik után a másikat megszokjam. Márpedig a rendszerváltás legnagyobb gondja, hogy a „mi mennyi” viccbeli kérdésre máig nem sikerült egyértelmű választ találni.

Ha új elvekre épül a politika, honnan kerülnek elő annak végrehajtására alkalmas – alsó és középszintű – köztisztviselők? Vagy vissza kell térni az Antall-Boross-kormányok gyakorlatához, amikor a miniszterek egész főosztályok munkáját igyekeztek maguk elvégezni, mert nem bíztak beosztottaik fölkészültségében és megértésében? S ez a kérdés nem a köztisztviselői kar emberi tisztességéről szól, hanem arról, hogy (egyebek mellett) más az a gyakorlat, ami hiányok kielégítésének kötelezettségére épül és más az, ami a kereslet-kínálat piaci elvét veszi alapul. (A felelősen védett és szabályozott piacot ne tévesszük össze azzal a kivételes helyzettel, ha ezen a szintéren a hatalom szabadrablást engedélyez.)

Nem biztos, hogy tévedek, amikor azt gondolom, Pető Iván lemondásában a dolgoknak ez az örökös átláthatatlansága is közrejátszott. Ez ugyanis nem szükségszerű. A csálhatatlanságba, az igazság egyedüli birtokoltságába vetett hittel szemben azonban már a rómaiak a kétarcú Janusban bíztak. Otthonaik középpontjában ott állt Vesta gondosan oltalmazott tűzhelye, a Forum kapujában pedig Janus szobra, aki egyik arcával a kimenőkre, másikkal a bejövőkre vetette védelmező tekintetét. (Később minden kezdet istene lett, nevét január szavunk örzi.)

Taxner-Tóth Ernő
egyetemi tanár